

НАУКОВІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Соляр Л. В.

кандидат педагогічних наук,

*старший викладач кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка
вул. Лицейна, 1, Кременець, Тернопільська область, Україна*

orcid.org/0000-0002-5171-544X

solarlarisa@ukr.net

Ключові слова:

*методологія, підхід,
професійний розвиток,
підготовка, магістри,
музичне мистецтво.*

У статті здійснено аналіз дефініції «науковий підхід» та акцентовано увагу на визначенні їх необхідності у висвітленні методології педагогічної проблеми. Виокремлено низку підходів (діалектичний, особистісний, комплексний, акмеологічний, професіографічний, системний), які дають можливість науковцям вибирати найбільш дієві. Розглянуто діалектику як метод пізнання природи, суспільства й мислення, яка перебуває в єдності з логікою й теорією пізнання, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової й суперечної дійсності в усіх її проявах. Зазначено, що особистісний підхід у професійній підготовці сприяє розвитку духовної особистості, є визначальним чинником дій і поведінки, ціннісних орієнтацій, а також відповідає за життєву й громадську позицію магістрів. Визначено, що в контексті комплексного підходу виражається тенденція наростання взаємодії різних галузей знань і наук, які підвищують рівень професійної підготовки майбутнього фахівця. За допомогою акмеологічного підходу окреслено особливості фахової наповненості підготовки магістрів як професіоналів, здатних до досягнення вершин педагогічної компетентності, а також визначено, з якою педагогічною системою вони мають безпосередній зв'язок, щоб відбувся перехід від кульмінації до кульмінації. Обґрунтовано сутність професіографічного підходу, що полягає в його здатності й готовності до виконання різноманітних видів педагогічної діяльності в освітньому просторі як суб'єкта педагогічного пізнання, спілкування та праці на основі засвоєння компетентностей, а також шляхом професіоналізації його вищих психічних функцій. Висвітлено професійний зв'язок підготовки магістрів музичного мистецтва як цілісної системи на засадах системного підходу, обґрунтовано його цілі та зміст. Доведено необхідність застосування цих наукових підходів, оскільки вони створюють сукупність дій, що забезпечують опанування магістрами музичного мистецтва професійних й особистісних характеристик відповідно до вимог професійної підготовки в умовах прогресивного соціуму.

SCIENTIFIC APPROACHES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF MASTERS OF MUSIC ART

Soliar L. V.

Candidate of Pedagogic Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Art Disciplines and Methods of Their Teaching

Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets

Litseina str., 1, Kremenets, Ternopil region, Ukraine

orcid.org/0000-0002-5171-544X

solarlarisa@ukr.net

Key words:

*methodology, approach,
professional development,
training, masters, music art.*

In the article the definition of “scientific approach” has been analyzed and the determination of its need in the methodology of the pedagogical problem has been focused. There are a number of approaches (dialectical, personal, complex, acmeological, professional, systemic), which in turn allows scientists to choose the most effective ones. Dialectics is considered as a method of cognition of nature, society and thinking, and being in unity with the logic and theory of cognition is a fundamental scientific principle of the study of multifaceted and contradictory reality in all its manifestations. It is noted that the personal approach in professional training helps to develop a spiritual personalit and it is a determining factor in actions and behavior, value orientations, and is responsible for the life and social position of masters. It is determined that in the context of the complex approach the tendency of increasing interaction of various branches of knowledge and sciences which increases the level of professional training of the future expert has been expressed. The acmeological approach outlines the features of the professional content of master's training as professionals capable of reaching the top of pedagogical competence, as well as it has been studied which pedagogical system they have a direct connection to for the transition from climax to climax. It has been justified the essence of the professional approach, which consists in its ability and readiness to perform various types of pedagogical activities in the educational space as a subject of pedagogical knowledge, communication and work based on the acquisition of competencies, as well as by professionalizing its higher mental functions. The professional connection of the training of masters of music art as a holistic system on the basis of a systematic approach has been highlighted, its goals and content have been substantiated. The necessity of application of these scientific approaches has been proved, as they create a set of actions that ensure mastering of professional and personal characteristics by masters of musical art in accordance with the requirements of professional training in the conditions of a progressing society.

Постановка проблеми. При розкритті методології дослідження та для опанування магістрами основних понять і категорій, систем педагогічних знань, формування вмінь застосовувати методи науково-педагогічного дослідження, конструювання цілей і змісту, методів, засобів і форм навчально-виховного процесу вищої школи, аналізування й оцінювання ефективності цього процесу, забезпечення розвитку вмінь використовувати інноваційні технології навчання і виховання у вищій школі необхідно визначити наукові підходи, які б сприяли поглибленому розумінню цих процесів.

У методології педагогічних досліджень розрізняють різні підходи, які дають змогу з різних боків розглянути певні явища на основі окремого аспекту. Такий широкий спектр діяльності дає змогу науковцям вибирати той чи інший підхід. Однак потрібно зауважити, що з використанням лише одного підходу важко зрозуміти сутність предмета дослідження, тому найчастіше науковці спираються на сукупність підходів.

Сьогодні все більше уваги приділяється використанню новітніх наукових підходів для багатогранного та всебічного розвитку професіональ-

ного майбутнього фахівця. Відтак, отримувати й сприймати необхідну інформацію, вільно висловлювати свої погляди на різні освітні та наукові проблеми, передавати знання молодшому поколінню, готувати його до життя в сучасних умовах допомагає саме розуміння та застосування різних підходів у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що наукові підходи до підготовки вчителів досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед них такі: А. Беляєва, І. Бех, Е. Голубєва, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, В. Лозова, І. Мирна, М. Радишевська, П. Саух, О. Ярошинська; зокрема підходи викладача музичного мистецтва досліджували А. Болгарський, С. Горбенко, С. Грозан, Н. Гузій, О. Кузнецова, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Смирнова, Т. Танько, Т. Ткаченко, О. Щолокова та інші. Однак досі залишається ще не достатньо дослідженою проблема професійної підготовки магістрів музичного мистецтва та не обґрунтовано основні наукові підходи.

Зважаючи на це, **метою** статті є визначення та обґрунтування основних наукових підходів у процесі професійної підготовки магістрів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з обґрунтування мети статті, проаналізуємо дефініцію «науковий підхід». На думку Б. Гершунського, підхід закладає основні положення для реалізації відповідних концепцій, визначення компонентів навчально-виховної системи. Виходячи з такого припущення, дослідник зазначає, що науковий підхід не може бути єдиним, це має бути система підходів, яка передбачає альтернативність освітніх стратегій [1]. Учений І. Ньютон зазначає, що науковий підхід – сукупність основних способів отримання нових знань і методів вирішення завдань у межах будь-якої науки [2]. Дослідниця В. Чумакова стверджує, що науковий підхід можна розглядати як філософську, теоретичну позицію дослідження, стратегію вивчення того чи іншого процесу [3].

Отже, визначимо та обґрунтуємо цю сукупність наукових підходів у процесі підготовки магістрів музичного мистецтва. Розпочнемо з розгляду діалектичного підходу, оскільки, на нашу думку, діалог, обмін думками є невід’ємними та рушійними елементами під час професійної підготовки магістрів.

Діалектика розглядалася багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими: Г. Абрашкевичусом, В. Гриньовою, Т. Поштарьовою, П. Саухом та іншими. Учений П. Саух із філософського погляду зазначив, що «діалектика» має різні значення: від уміння полемізувати, аргументувати та вчення про загальний зв’язок і розвиток до універсального

методу пізнання. За своїм змістом і призначенням діалектика – це світоглядна позиція і відповідний метод пізнання і практичної дії, що ґрунтується на визнанні об’єктивної взаємопов’язаності та внутрішньої суперечливості явищ природи, суспільства й духовного життя людей (унаслідок чого їм притаманна здатність до розвитку) [4]. Узагальнене формулювання *діалектичного підходу* належить П. Сауху, який трактує його так: «... розмова, обмін думками, обговорення, діалог» [4].

На нашу думку, саме за допомогою діалектичного підходу, в основі якого лежить зв’язок теорії і практики, взаємодія зовнішнього і внутрішнього, об’єктивного і суб’єктивного, можна пояснювати сутність і зміст проблеми професійної підготовки магістрів.

Якщо говорити про *комплексний підхід*, то потрібно зазначити, що він також розглядався у роботах багатьох вітчизняних та російських науковців: О. Берегової, Е. Голубєвої, В. Загоруйко, Н. Мойсеюк, О. Соболевої та інших.

У практичній підготовці магістрів ідея цілісності виховного процесу реалізується шляхом комплексного підходу. Комплексність – це єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм виховання. На думку вченої Н. Мойсеюк, комплексний підхід до виховання виконує одночасно декілька функцій: 1) орієнтує побудову системи виховання на цілісну особистість, а не на окремі її якості; 2) сприяє всебічному розвитку особистості, який є результатом комплексного вирішення виховних завдань; 3) сприяє гармонійному розвитку особистості шляхом здійснення єдності та взаємозв’язку всіх напрямів сучасного виховання, їх певного співвідношення й супідрядності; 4) сприяє ефективності виховання: природно, що одночасне вирішення не одного, а декількох виховних завдань підвищує його результативність [5].

Із точки зору психології, спостерігається тенденція до розвитку комплексного підходу, яка пов’язана з визначенням вузлових фундаментальних проблем, що вимагають комплексного дослідження [6].

Сутність комплексного підходу до професійної підготовки магістрів музичного мистецтва полягає, на наш погляд, у тому, що необхідно брати до уваги особливості кожного та навчати їх з урахуванням потенційних можливостей, які потрібно буде реалізувати в професійному майбутньому.

Застосування комплексного підходу дозволяє не тільки проаналізувати думки та твердження вчених, систематизувати найвідоміші музично-педагогічні ідей, але й висловити своє бачення в сучасному освітньому просторі щодо індивідуальних можливостей та реалізації в професійній підготовці фахівців.

Основи *особистісного підходу* розглядали у своїх працях відомі учені-педагоги (І. Бех, Х. Алчевська, М. Бунаков, О. Гуренко, М. Демков, А. Макаренко,

О. Музиченко, С. Русова, К. Ушинський, В. Харцієв, С. Черкасенко) та психологи (О. Асмолов, В. Давидов, В. Моляко, Л. Проколієнко, Т. Титаренко, І. Якиманська та інші), які під реалізацією особистісного підходу розуміють необхідність глибоко вивчати особистісні якості магістрів, створюючи сприятливі умови для розвитку особистості.

Особистісний підхід доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний підхід, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують пізнання підготовки особистості і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах дійсної освітньої системи [7].

Розкриваючи суть особистісного підходу до навчання і виховання, В. Харцієв говорив, що вчитель повинен психологічно заглиблюватися в пізнавальні здібності учнів і, зважаючи на загальні закони розвитку, сприяти вивченню будь-якої дисципліни. Педагог стверджував, що критичним у житті людини є період, коли настає момент самовизначення особистості, який проходить у стінах навчального закладу» [8].

Раніше згадана нами вчена Н. Мойсеюк переконала, що особистісний підхід полягає в конструюванні й реалізації педагогічного процесу, який орієнтує на особливість як мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід наполегливо вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної й моральної свободи, права та повагу; передбачає створення в навчанні й вихованні відповідних умов для природного процесу саморозвитку творчого потенціалу особистості [9].

Окреслений підхід скерований на розвиток людини як особистості, на індивідуальність суб'єктивності людини в його особистісному розвитку у взаємовідносинах з іншими, на пізнання педагогічних явищ. Він вимагає визнання особистості як продукту соціального розвитку, носія культури, її унікальності, інтелектуальної й моральної свободи, права на повагу, що передбачає опору на природний процес саморозвитку здібностей, самовизначення, самореалізацію, самоутвердження, створення для цього відповідних умов.

Застосування особистісного підходу в процесі професійної підготовки магістрів музичного мистецтва допомагає в розвитку духовності людини, є визначальним чинником дій і поведінки, ціннісних орієнтацій, а також відповідає за життєву й громадську позиції магістрів.

Перш ніж розкрити сутність *акмеологічного підходу*, до якого зверталися як українські, так і зарубіжні вчені (К. Альбуханова-Славська, С. Архипова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, В. Максимова, Н. Полетаєва, Н. Сидорчук, С. Федорова

та інші), нам потрібно проаналізувати поняття «акмеологія». Термін «акмеологія» походить від старогрецького «акме», що, у свою чергу, походить від слова «axis» (вістря) й означає «пік, вершину, вищий ступінь чого-небудь, цвіт, квітучу пору»; «бути в акме» означає «бути в повному розквіті сил, на вищому ступені розвитку» [10]. Учений А. Деркач стверджує, що метою акмеології є вдосконалення людини, націленої на досягнення вершин у фізичному, духовно-моральному і професійному розвитку, заснованих на гуманістичній основі [11]. Науковиця О. Дубасенюк зазначає, що акмеологічний підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології [12]. Дослідниця Н. Сидорчук стверджує, що за допомогою акмеологічного підходу можна розв'язати коло завдань дослідження тих чи інших подій у житті суспільства або конкретної людини [13].

Особливістю акмеологічного підходу, на думку І. Драча, вважається його спрямованість на самовдосконалення особистості в освітньому середовищі, саморозвиток та просування майбутнього випускника від однієї вершини професійного й духовно-морального розвитку до іншої [14].

У нашому розумінні, акмеологічний підхід – це процес формування здатності до оптимального застосування самостійно-творчих технологій на основі глибокого усвідомлення загальнокультурного досвіду людства, змісту мистецьких і власних творів на особистісному рівні в умовах розвитку ціннісно-мотиваційної сфери, що орієнтує майбутніх фахівців на саморозвиток і самовдосконалення, формує готовність до майбутньої педагогічної діяльності. Окреслений підхід передбачає орієнтацію на досягнення досконалості та результативності творчо-виконавської професійної підготовки магістрів музичного мистецтва.

Логічним доповненням до акмеологічного, на нашу думку, буде розгляд *професіографічного* підходу. Над розкриттям сутності представленого підходу працює чимала кількість українських та зарубіжних науковців: О. Абдулліна, Ю. Азаров, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, О. Мороз, О. Сластьонін та інші. У контексті професіографічного підходу вчені розглядають поняття «професіоналізм», яке трактується Н. Кузьміною як якісна характеристика суб'єкта діяльності – представника певної професії та визначається мірою володіння ним сучасним змістом і сучасними засобами вирішення професійних завдань продуктивними способами їх здійснення [15]. За окресленим підходом професіоналізм має свій вищий рівень, який характеризується найвищою і стабільною продуктивністю, найвищим рівнем кваліфікації фахівця, оптимальною напруженістю праці.

Професійний розвиток в умовах професіографічного підходу пов'язаний із появою в психіці людини нових якостей професіонала, з опануванням особистістю нових та зі зміною раніше сформованого співвідношення професійно важливих якостей.

Сутність професіографічного підходу полягає в його здатності й готовності до виконання різноманітних видів педагогічної діяльності в освітньому просторі як суб'єкта педагогічного пізнання, спілкування та праці на основі засвоєння компетентностей, а також шляхом професіоналізації його вищих психічних функцій.

У монографії О. Дубасенюк зазначено, професіографічний підхід має сприяти розробленню нових освітніх стандартів, які б найбільше відповідали матеріальним та духовним потребам нашого часу, використовувати найновіші досягнення науки та спрямовувати на формування гармонійної, творчої, креативної особистості [16].

Отже, під професійною підготовкою магістрів музичного мистецтва в рамках професіографічного підходу розуміється сукупність дій, які забезпечують опанування майбутніми фахівцями професійних та особистісних характеристик відповідно до вимог професійної діяльності в умовах перемінного середовища.

Системний підхід знайшов своє відображення в працях таких учених: С. Гончаренка, Є. Носенка, Ю. Шабанова та інших, які розглядають його як формування системного погляду на світ, який бере за основу ідеї цілісності, складної організованості досліджуваних об'єктів та внутрішньої активності й динамізму [17].

Системний підхід – це важливий методологічний напрям наукового пізнання. Він дає змогу здійснити поділ складних явищ дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Система – це комплекс елементів, що перебувають у взаємодії; різноманіття об'єктів разом із відношеннями між об'єктами та їх атрибутами [18].

Системний підхід дозволяє визначити перспективи навчання, його основні компоненти з урахуванням провідних тенденцій суспільного розвитку; реальні потреби й можливості магістрів, координацію й субординацію таких вели-

ких систем, як освіта, наука і мистецтво; формування нової людини як громадянина, особистості творчого викладача і громадського діяча; системи технічного забезпечення професійної діяльності підготовки магістрів музичного мистецтва.

На думку Є. Носенко, застосування системного підходу відкриває широкі можливості для моделювання й прогнозування розвитку освітнього середовища, а також покращення дидактичних аспектів у змісті освіти та управлінні навчально-виховним процесом [19].

Використання системного підходу до підготовки магістрів музичного мистецтва дає можливість значно розширити рівень наукового пізнання, тому що на його основі стає можливим досягнення найширшого синтезу наукових знань, утворення цілісного системного уявлення про професійну діяльність.

Застосування вищеописаних підходів підготовки магістрів музичного мистецтва відбувається під час вивчення освітнього компоненту «Науково-методичні дослідження з питань музичного мистецтва» та в процесі написання магістерської кваліфікаційної роботи. Спираючись на теоретичні знання наукових підходів, можна побудувати адекватну об'єктивну інтерпретацію накопичених педагогічних фактів. Будь-яке педагогічне явище можливо розглядати з позицій його впливу на загальний результат педагогічної роботи та у зв'язку з іншими явищами. Використання таких підходів дає можливість у кожному педагогічному явищі виділити й розглянути окремі його аспекти, ознаки, особливості, властивості. За допомогою представлених підходів створюється стратегія кваліфікаційної роботи, що передбачає чергування різних методів.

Висновки та перспективи дослідження. У представленій статті ми виокремили наукові підходи, які найбільше відповідають підготовці магістрів музичного мистецтва. Указані підходи не суперечать один одному, а взаємодоповнюють, що забезпечує вибір відповідних форм, методів і засобів навчання, а також зміст професійної підготовки майбутніх фахівців. Перспективним для подальшого дослідження вбачаємо розроблення моделі підготовки магістрів музичного мистецтва та системи її впровадження в практичну діяльність закладів вищої освіти на засадах обґрунтованих підходів.

Література

1. Педагогіка вищої школи / В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.; за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. Київ : Педагогічна думка. 2009. 256 с.
2. Сисоєва С.О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
3. Чумакова В. Наукові підходи та методи дослідження міграційної політики у європейській науковій літературі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики: науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. 10. Луцьк, 2013.

4. Саух П.Ю. Філософія : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. С. 181
5. Бордовская Н.В. Педагогика : учебник для вузов. Серия «Учебник нового века». Санкт-Петербург : Питер, 2000. 304 с.
6. Акмеология – новый напрямок міждисциплінарних досліджень людини. URL: <http://medbib.in.ua/akmeologiya574.html> (дата звернення: 01.10.2020).
7. Бех І. Особистісні цінності як духовне надбання людини. Виховання особистості: у 2 х кн. Київ : «Либідь», 2003. Кн. 1. 278 с.
8. Кава А.А. Особистісний підхід як основа педагогічної майстерності у вітчизняній педагогічній думці. *Витоки педагогічної майстерності* : збірник наукових праць. Полтава, 2011. С. 132.
9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник 4-е видання, доповнене. Київ : Гардарики, 2003. С. 40.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
11. Деркач А.А., Заикин В.Г. Акмеология : учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 256 с.
12. Дубасенюк О.А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*: збірник наукових праць. Вип. 84. Житомир-Київ, 2015. С. 25–30.
13. Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна підготовка студентів університетів у контексті єдиного європейського освітнього простору: історико-педагогічний аспект : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 608 с.
14. Драч І.І. Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності студентів у вищому навчальному закладі. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09drachs.pdf>. (дата звернення: 24.09.2020).
15. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: учебное пособие. Москва : «Академия», 2004. 304 с.
16. Дубасенюк О.А. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во О.О. Євенок, 2019. 328 с.
17. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі : підручник для студентів магістратури. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 120 с.
18. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес. *Шлях освіти*. 2008. № 4 (50).
19. Носенко Є. Системний підхід в освіті. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 3. С. 45–47. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=URN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npd_2014_3_12 (дата звернення: 29.09.2020).

References

1. Andrushchenko, V., Bekh, I., Voloshchuk, I. (2009), *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Pedagogy of high school]. Kyiv: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
2. Sysoieva, S. (2013), *Metodolohiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen* [Methodology of scientific and pedagogical research]. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
3. Chumakova, V. (2013), *Naukovi pidkhody ta metody doslidzhennia mihratsiinoi polityky u yevropeiskii naukovii literaturi* [Scientific approaches and methods of research of migration policy in the European scientific literature]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn i zovnishnoi polityky* [Actual problems of international relations and foreign policy], issue 10 [in Ukrainian].
4. Saukh, P. (2003), *Filosofia* [Philosophy]. Kyiv: Tsenter navchalnoi literatury [in Ukrainian].
5. Bordovskaia, N. (2000), *Pedahohyka* [Pedagogy]. Sankt-Peterburg: Pitier [in Russian].
6. Acmeology – a new direction of interdisciplinary human research. Available at: <http://medbib.in.ua/akmeologiya574.html> [accessed 1 October 2020].
7. Bekh, I. (2003), *Osobystisni tsinnosti yak dukhovne nadbannia liudyny. Vykhovannia osobystosti* [Personal values as a spiritual property of man. Education of personality]. Kyiv: Lybyd. T. 1 [in Ukrainian].
8. Kava, A. (2011), *Osobystisnyi pidkhid yak osnova pedahohichnoi maisternosti u vitchyzniani pedahohichnii dumtsi* [Personal approach as a basis of pedagogical skill in domestic pedagogical thought]. *Vytoky pedagogichnoi maisternosti* [The origins of pedagogical skills], pp. 132 [in Ukrainian].
9. Moiseniuk, N. (2003), *Pedahohyka* [Pedagogy]. Kyiv: Gardaryky [in Ukrainian].
10. Busel, V. (2009), *Velykyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy* [A great explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Irpin: VTS: «Perun» [in Ukrainian].
11. Derkach, A., Zazikin, V. (2003), *Akmeolohiia* [Acmeology]. Sankt-Petersburg: Pitier [in Russian].

12. Dubaseniuk, A. (2015), Akmeolohichniy pidkhyd yak stratehichniy oriientyr osobystisno-oriietovanoi pedahohichnoi osvity [Acmeological approach as a strategic landmark of personality-oriented pedagogical education]. *Problemy osvity [Problems of education]*, issue 84, pp. 25-30 [in Ukrainian].
13. Sydorchuk, N. (2014), Profesiino-pedahohichna pidhotovka studentiv universytetiv u konteksti yedynoho yevropeiskoho osvitnoho prostoru: istoryko-pedahohichniy aspekt [Professional and pedagogical training of university students in the context of a single European educational space: historical and pedagogical aspect]. Zhytomyr: ZhSU I. Franko Publishing House [in Ukrainian].
14. Drach, I. Akmeolohichniy pidkhyd do formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv u vyshchomu navchalnomu zakladi [Acmeological approach to the formation of professional competence of students in higher education]. Available at: <<http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09drachs.pdf>> [accessed 24 September 2020].
15. Klymov, E. (2004), Psykholohyia professyonalnoho samoopredelenyia [Psychology of professional self-determination]. Moskva: Academyia Pitier [in Russian].
16. Dubaseniuk, O. (2019), Profesiiohrafichniy pidkhyd u systemi vyshchoi osvity [Professional approach in the system of higher education]. Zhytomyr: O. O. Yevenok [in Ukrainian].
17. Shabanova, Y. (2014), Systemnyi pidkhyd u vyshchii shkoli [System approach in higher school: textbook]. Dnipropetrovsk: NMU [in Ukrainian].
18. Honcharenko, S., Kushnir, V., Kushnir, H. (2008), Metodolohichni osoblyvosti naukovykh pohliadiv na pedahohichniy protses [Methodological features of scientific views on the pedagogical process]. *Shliakh osvity [The path of education]*, issue 4 (50), pp. 2-10 [in Ukrainian].
19. Nosenko, E. (2014), Systemnyi pidkhyd v osviti [System approach in education]. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=U-JRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASS_P&meta&> [accessed 29 September 2020].